Delft University of Technology

Eensgezind onder dak

Zijlstra, H

Publication date
2004
Document Version
Final published version
Published in
Detail In Architectuur

Citation (APA)
Zijlstra, H. (2004). Eensgezind onder dak. *Detail In Architectuur*, *juni 2004*, 42-43.

Important note
To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright
Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy
Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

This work is downloaded from Delft University of Technology.
For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to a maximum of 10.

ten Hagen & Stam bv
Redactie Detail in Architectuur
Juliana van Stolberglaan 148,
2595 CL Den Haag
Postbus 34, 2501 AG Den Haag
telefoon: 070-3045845
fax: 070-3045806
e-mail: RedactieDIA@wkths.nl

tenHagenStam UITGEVERS

Redactie
David Keuning (hoofdredacteur)
Pierijn van der Putt (vakredacteur)
Marian Sloot (vormgever)
Rob Spaans (redactiesecretariaat)
Astrid de Wilde (bureauredacteur)

Medewerkers
aan dit nummer:
Ine ter Borch
Harry Cock
Jan Derwig
Herman van Doorn
Nico Hendriks
Thea van den Heuvel
Luuk Kramer
Rob Nijsse
Ger van der Vlugt
Ed Melet
Harald Mooij
Jeroen Musch
Hans Stakelbeek
Erik Stekelenburg
Raoul Suermondt
Tom de Vries
Hielkje Zijlstra

HOI 2004 TIJDSCHRIFTEN

Nederlands uitgeversverbond
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

Uitgever: Pieter Ruempol
Productie: Fred Smit
Verkoopleider: Evelyn de Groot
070-3045787
Accountmanager buitendienst:
Fred Oosterbroek 06-53679767
Accountmanager binnendienst:
Jeroen Titalepta 070-3045885
Advertentie-orderafdeling:
Barbara Kramer, Astrid van Veen
070-3046119
Klantenservice adverteerders:
070-3045725

Detail in Architectuur wordt gemaakt in samenwerking met de Nederlandse Bouw-Documentatie (NBD). Voor informatie:
tel 0570-673315 of
fax 0570-691555

NBD

Omslag: Kinderdagverblijf Haarlem door ONX architecten
Foto: Thea van den Heuvel

BUNDELEN

De tijdschriften *Detail in Architectuur* en *de Architect* gaan hun krachten bundelen. Dit is daarom het laatste nummer van Detail in Architectuur in de huidige vorm. Het tijdschrift zal voortaan verschijnen als special van de Architect, onder de naam de Architect Detail. Dikker, nieuw vormgegeven, inhoudelijk afgestemd op het nieuwe moederblad en met nog meer details. Het enige dat achteruit gaat is de verschijningsfrequentie, maar daar staat tegenover dat ook de reguliere nummers van de Architect maandelijks extra pagina's voor techniek krijgen.

Er zijn verschillende redenen voor deze koerswijziging. Voor de lezer levert de samenvoeging van beide redacties een breed en integraal aanbod van artikelen over een groot aantal aspecten van het architectenvak op. We verwachten dat de redactionele samenwerking een synergie oplevert die de gecombineerde tijdschriften inhoudelijk verstrekt, zowel voor lezers als voor adverteerders. Door de redactionele afstemming voorkomen we daarnaast dat gebouwen door ons dubbel worden gepubliceerd. Dat vonden wij door de verschillende invalshoeken die de Architect en Detail in Architectuur tot nu toe hanteerden altijd volledig verdedigbaar, maar leverde bij lezers nogal eens gefronste wenkbrauwen op.

Ook financiële overwegingen spelen een rol in de plannen. Het rendement van Detail in Architectuur laat een onvoldoende stijgende lijn zien. Om in dat opzicht toch door te groeien, is naar onze mening samenwerking met de Architect de beste optie. Op die manier kunnen we ook in de toekomst blijven doen wat we tot nu toe deden: *up to date* informatie verschaffen op het gebied van detaillering en materialisering.

De nieuwe opzet heeft uiteraard gevolgen voor de abonnementen, omdat de Architect Detail onderdeel wordt van de Architect. Binnenkort ontvangt u meer informatie over de consequenties voor de verschillende abonnementsoorten en eventuele combinaties daarvan. Na de zomer valt de eerste de Architect Detail in de bus. Ik hoop dat u hem met net zoveel plezier leest als wij hem nu aan het maken zijn.

door ***David Keuning***

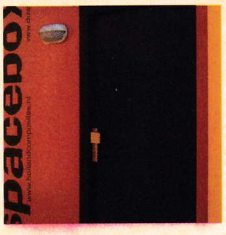

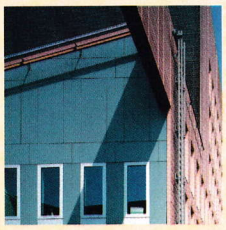

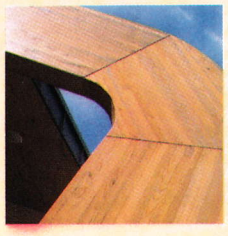

NA DA TO

In 1952 werden 792 duplexwoningen opgeleverd in Frankendaal, Amsterdam. Het was de bedoeling de woningen samen te voegen tot eengezinswoningen op het moment dat de ergste woningnood na de Tweede Wereldoorlog voorbij was. Tot op heden is dat slechts sporadisch gebeurd. Een grootscheepse renovatie in de jaren tachtig verpestte veel van het oorspronkelijke karakter, maar de Werkplaats voor Architectuur Utrecht werkt aan herstelplannen.

EENSGEZIND ONDER DAK

Benjamin Merkelbach en Piet Elling ontwierpen de woningen in de Amsterdamse wijk Frankendaal direct na de Tweede Wereldoorlog binnen het Algemeen Uitbreidings Plan voor Amsterdam, onder leiding van Cornelis van Eesteren. Stedenbouwkundige Jakoba Mulder was verantwoordelijk voor de strokenverkaveling, waarin zij steeds twee stroken haaks op elkaar plaatste. Door vervolgens de haken te spiegelen en als hoven te ordenen, ontstond de mogelijkheid om veel groen tussen de woningen te situeren. Deze verkavelingsvorm werd hier voor het eerst in Nederland toegepast. De voor- en achterkanten van de woningen konden zowel aan de straat- als aan de tuinzijde liggen.

Achtergevel voor renovatie.

Achtergevel na renovatie. De overweldigende begroeiing werd aangelegd naar een ontwerp van Mien Ruys.

Kwantiteit

"Nederland kan zich de luxe van de slechte naoorlogse woningbouw niet veroorloven", zei Merkelbach in 1947, nadat hij als lid van de Kerngroep voor Woningarchitectuur had meegewerkt aan de 'Nota van de Nederlandse architecten over den naoorlogse woningbouw'. (Ton Idsenga en Jeroen Schilt, *Architect W. Van Tijen 1894 – 1974*, Den Haag 1987, p.120). Aanleiding van deze uitspraak was het feit dat de toenmalige minister liever wilde dat de huren beneden de fl. 6,25 per week bleven dan dat hij wilde investeren in kwaliteit voor de toekomst. Merkelbach en Elling werkten ondanks de voorkeur van de minister met een 'kwalitatieve' instelling aan de plannen voor Frankendaal. De woningen werden volledig uitgetekend, van tuinhek tot vensterbank. De plattegronden maakten een ontwikkeling door waarbij het toe te passen materiaal bepalend was voor het definitieve ontwerp. De beukmaat stond vanaf het begin vast op 6,30 m en de dieptemaat kwam na een aantal varianten uit op 8,56 m. De 6,30 m dacht men in eerste instantie met een houten balklaag in twee keer te overspannen. Het tussensteunpunt zou een portaal zijn dat een vrijere plattegrond mogelijk maakte dan bij de toepassing van een wand.

Voorgevel voor renovatie. De platte daken en witte muren leverden de woonwijk de bijnaam Jeruzalem op.

Kopgevel na renovatie.

Uiteindelijk werd het plan uitgevoerd in het Dotremont-Ten Bosch systeem, dat bestond uit kleine elementen van geprefabriceerd beton. Het systeem werd slechts enkele malen in Nederland toegepast. De betonnen liggers maakten het mogelijk de vloer in één keer overspannen. Dat kwam ten goede aan de open plattegrond, waarbij de woonkamer over de gehele woningbreedte gelegd kon worden. Op de begane grond werd een beschut terras gemaakt en daarboven, op de eerste verdieping, lag een balkon. De woonkamer kon eenvoudig in twee delen worden gesplitst zodat, in de duplex variant, de 'tijdelijke' hoofdslaapkamer naast de woonkamer lag.
Ten aanzien van de detaillering van de woningen valt op dat de ontwerpen

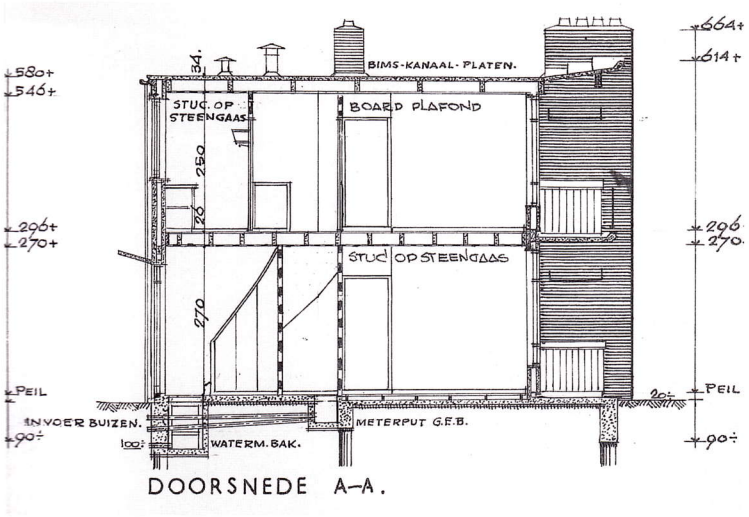

Doorsnede. NAi archief MELK

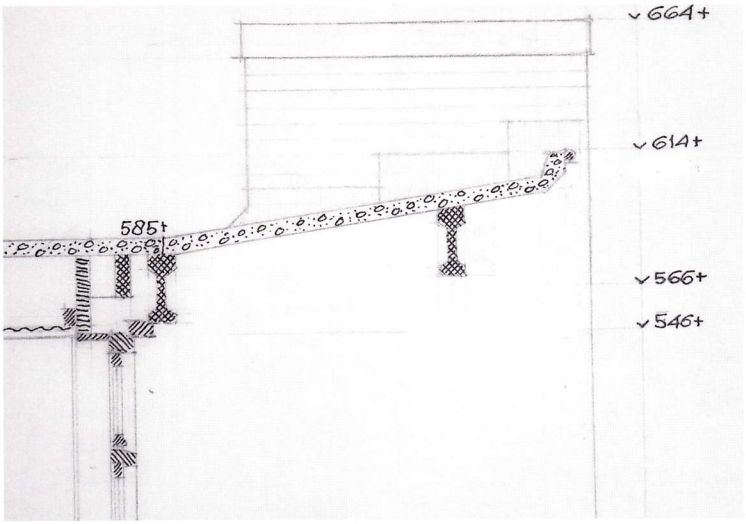

Verticale doorsnede luifel balkon. NAi archief MELK

voor de voorzijde en de achterzijde zeer van elkaar verschillen. Aan de voorzijde bevinden zich twee deuren en vier ramen per woning. De kozijnen, van vurenhout, kregen een extra onder- en bovendorpel van beton. De ventilatieroosters waren binnen het raamwerk van de kozijnen opgenomen als een rooster van eikenhouten latten. Alleen de hemelwaterafvoeren onderbraken het strakke ritme van de gevels. Aan deze zijde van de woning vormde een halfronde zinken goot samen met een enkel luifeltje boven één van de twee deuren de enige 'ornamenten'. Van de twee voordeuren kreeg alleen de deur die na het samenvoegen van de boven- en benedenwoningen de voordeur zou zijn een luifel. Na acht varianten kwamen de architecten op de uitgevoerde oplossing die werd gedicteerd door het bouwsysteem in beton. De 'losse' variant, van bijvoorbeeld glas op stalen buisjes, moest wijken voor een prefab betonplaatje. Het plaatje loopt voor de houten bovendorpel van het kozijn van de voordeur langs en rust op twee stalen consoles van T-staal.

De woningen zelf lijken een platdak te hebben, maar uit de doorsnede blijkt dat dit slechts deels het geval is. De gevel aan de tuinzijde werd hoger opgetrokken. In de kopgevel was oorspronkelijk te zien dat het laatste element schuin opliep, als het ware naar het licht toe. Vandaag de dag is dit niet meer te zien omdat de eigenlijke kopgevels nu schuil gaan achter een extra laag bakstenen of beplating. Naast een grotere hoogte van de achtergevel had de oplossing ook als voordeel dat het dak naar één kant kon afwateren. Er was dus maar één goot met hemelwaterafvoeren nodig. In de achtergevel konden zodoende de dakrand en de balkonrand met dezelfde afmetingen en volgens hetzelfde beeld worden gedetailleerd. Het balkon werd gemaakt van een drietal prefab betonplaatjes afkomstig uit het zelfde bouwsysteem als de draagconstructie en de gevelplaten.

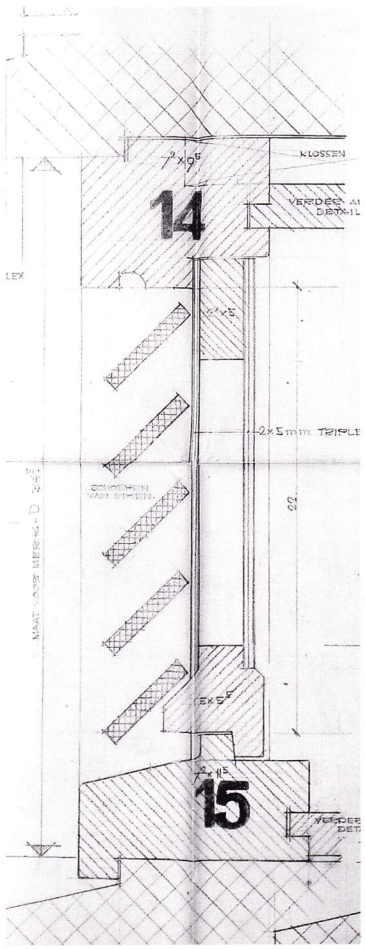

Verticale doorsnede ventilatierooster voorgevel. NAi archief MELK

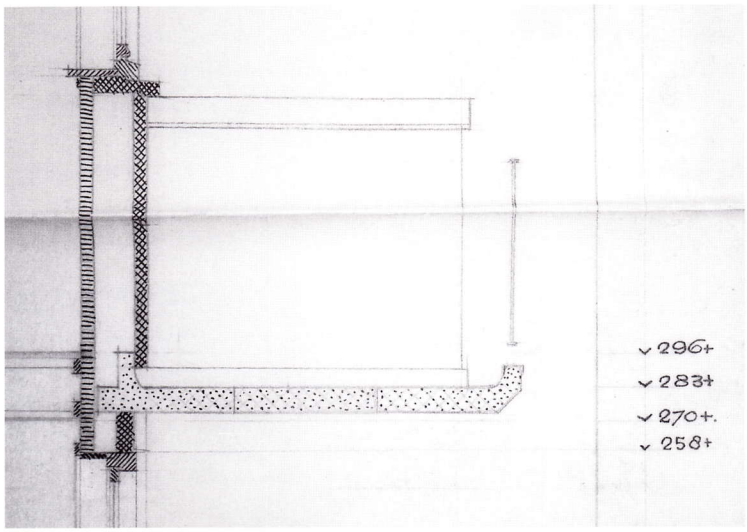

Verticale doorsnede vloer balkon. NAi archief MELK

Kunststof

Rond 1985 zijn de woningen onderworpen aan een grote onderhoudsbeurt. Daarbij werden de kopgevels aangepakt en de kozijnen in de achtergevels vervangen door kunststof exemplaren. De bewoners konden kiezen uit een aantal varianten, waardoor een deel van de terrassen is komen te vervallen. De oorspronkelijk schoorstenen, die als markante verticale elementen op de woningscheiding waren geplaatst en flink door de dakrand heen staken, werden wit geschilderd tot de hoogte van de nieuw aangebrachte dakranden van Trespa. Er ontstond een beeld dat door de weelderige begroeiing in de zomer gelukkig voor een deel aan het oog wordt onttrokken, maar tussen het groen door heimwee oproept naar de oorspronkelijke toestand. Voor Frankendaal worden op dit moment herstructureringsplannen gemaakt. De Werkplaats voor Architectuur, onder leiding van Bertus Mulder, heeft een haalbaarheidsstudie gemaakt voor een 'monumentale renovatie' van Jeruzalem. Volgens deze studie zouden de woningen aan de buitenzijde in ere kunnen worden hersteld. De noodzakelijke bouwtechnische aanpassingen, die nodig zijn om aan de eisen van vandaag de dag te voldoen, vinden voornamelijk plaats aan de binnenzijde van de woningen. De wijk Jeruzalem is geliefd door de locatie en de lage huren. Wellicht is het mogelijk op basis van deze ingrediënten de woningen ook weer de eenvoudige, maar kwalitatief hoge uitstraling van weleer te geven. ■

*door **Hielkje Zijlstra**, Delft*
*foto's **Gemeente Archief Amsterdam** (pagina 42, links- en rechtsboven) en **Hielkje Zijlstra** (pagina 42 links- en rechtsonder)*